

УВОД

След края на Студената война трансграничната престъпност в югоизточна Европа отбеляза рязък ръст. Този феномен не може да се обясни единствено с разпадането на системата за сигурност в бившите социалистически страни, нито дори с кризисните процеси на прехода в някои страни от региона. В най-голяма степен възникването на регионална криминална мрежа и на **организирана престъпност в отделните държави бе повлияна от процесите, свързани с разпадането на Югославската федерация**, появата на нови постюгославски държави, последователните конфликти в Западните Балкани, както и с ембарговите режими спрямо някои от новите държави от този субрегион, наложени от ООН.

Поради самия характер на процесите на поява на постюгославските държави, национално-държавното обособяване в независими държавни субекти предполагаше подривни методи по отношение на централната власт в Белград. В името на висшите идеали на национално-държавната независимост и суверенитет, републиканските ръководства на югорепубликите трябваше по необходимост да въоръжат техните сили за отбрана и сигурност незаконно, т.е. с помощта на класически и новосъздадени контрабандни канали. Толерирането на подобни дейности от страна на партийни лидери и висши чиновци от югославската армия и сили за сигурност на свой ред допринесе за поява на стабилна система за трафик, която бе построена както по вертикала /от политическите лидери до конкретните трафиканти/, така и по хоризонтала – т.е. включваше цяла мрежа от контрабандни канали, която преминава през новите държавни граници и свързва с общи интереси постюгославските елити.

Предложеният **анализ показва схемата, по която републиканските елити, включително и управляващите в Белград, създават контрабандни канали** и протезират лицата, които пряко участват в тяхното функциониране. Такъв е генезисът на алианса между политици, техните военни и полицейски лобита и криминални банди, които осъществяват този проспериращ "бизнес". Югославският опит показва, че временната симбиоза между държавност и организирана престъпност на етапа на обособяването на новите държавни образувания води до трайното трансформиране на държавните/националните интереси в групово-частни. Тази практика е в основата на клиентелистки тип обществено-политическа организация на формиращите се нови държави.

В Косово се наблюдава малко по-различен процес – при отсъствието на формална държавна независимост, местните политически елити създават трайна "сенчеста държавност" с действащи социални системи /здравеопазване, средно и висше образование и т.н./. За финансирането на тези паралелни институции се разчита предимно на контрабандни операции, както и на монополизирането на трафика на оръжие, дрога и хора от страна на "националноосвободителните" от-

ряди. Това обуславя трайно преплитане на интересите на политически елити и организирана престъпност, като понякога е трудно да се разграничат трафикантите от борците за свобода. Такъв е случаят с формирането на Армията за освобождение на Косово.

Ако се върнем към класическото определение за корупцията като злоупотреба с публична власт и дискреция ще видим, че в случая със Западните Балкани сме свидетели на престъпна злоупотреба с националните аспирации на различните етноси, която в крайна сметка води до още повече кръвопролития и създава труднопреодолими препятствия пред укрепването на демократичните институции в новосформиращите се държави.

Новите държавни елити контролираха до голяма степен контрабандните канали през своите страни и това им помогна при организирането на новата контрабанда от ембаргов тип след като ООН наложи ограничения върху износа за някои от постюгославските страни.

Вътрешната логика на трансграничната престъпност в постюгославските държави от Западните Балкани върви от възникването на държавно/партиен монопол върху контрабандата към нейното вторично приватизиране от онези, които първоначално са били подизпълнители на политическата воля на своите партийни и военни ръководства. От друга страна, решаването на тясната задача по осигуряване в съкратени срокове на контрабандно оръжие за нуждите на освободителната борба много скоро води до разнообразяване "асортимента" на контрабандата и до включването на класическите форми на трафик на дрога и на хора в периметъра на действие на новите контрабандисти.

Цялата тази и без това прикрита дейност остана в сянката на "голямата политика": конфликтното обособяване на независими постюгославски републики, последвалата поредица от конфликти между тях и бившата федерална столица Белград, превръщането на Западните Балкани в обект на миротворчески и мироопазващи операции от страна на ООН.

В рамките на Западните Балкани като политически субрегион се формира негласен алианс между сенчестите структури на отделните държави и национални общности. Установяването на трайно и взаимноизгодно сътрудничество между контрабандните структури на отделните етноси/държави, което оцелява през всичките години на редуващи се югоконфликти, доказва, че дори аргументите на патриотизъм и краен национализъм отстъпват пред личната или груповата изгода за онези, които са въввлечени в незаконния трафик на оръжие, стоки и хора. Абстрахирайки се от политическите декларации и от официалната политика, може да се каже, че именно поддържането на подобни огнища на конфликти и напрежение в една или едновременно в няколко бивши югорепублики се възприема като необходимо условие за по-нататъшното разширяване на подобен незаконен бизнес. Сякаш съществува таен съюз между политическите и военните ръководители на отделните етнически общности и новосъздадени държави за продължаване на взаимното изстребление в угода на собствения им антураж и свързаните с него групировки във властта и извън нея.

Подобни процеси са в основата и на формирането на регионална инфраструктура на организираната престъпност, която свързва Западните Балкани със страни като България и Румъния. Първоначално процесите на симбиоза между

публично-частни интереси в ущърб на обществата от Западните Балкани улесняват контрабандните и трафикантските трасета и интересите на мафиотски групировки от региона и извън него. Това е така, защото дори и страните от Източните Балкани /България и Румъния/, чийто преход се осъществява без фатални етнически сътресения и не подлага на изпитание държавната и националната им идентичност, се превръщат в поле на дейността на местни и международни групировки на организираната престъпност.

В настоящата разработка ще анализираме конкретните етапи, проявления и резултати от дейността на подобна регионална система.

1. ВЪЗНИКВАНЕ НА БАЛКАНСКИТЕ КОНТРАБАНДНИ КАНАЛИ В КОНТЕКСТА НА ЮГОСЛАВСКИТЕ КОНФЛИКТИ

1.1. КОНТРАБАНДА И ДЪРЖАВНО СТРОИТЕЛСТВО В ХЪРВАТИЯ, БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА И КОСОВО

Развитието на контрабандните канали в Хърватия, Босна и Херцеговина и Косово бе повлияно от специфичните условия в тях, отличаващи ги от другите бивши югославски републики и от останалите страни в преход. Армиите на Хърватия, Босна и Херцеговина и Косово трябваше да се сражават срещу превъзходящ ги във военно отношение и по-добре въоръжен враг. Именно това допринесе за създаването на социално-политическата среда, в която контрабандата и в частност незаконната търговия с оръжие не се считаха за противоречаща на интересите на тези нововъзникващи държави. Обратното – **контрабандата се счита за съществен фактор за тяхното оцеляване.**

ХЪРВАТИЯ

През май 1990 г. бяха проведени първите многопартийни избори в Хърватия. На власт дойде антикомунистическата Хърватска демократична общност. Извоюването на независимост за Хърватия бе главната политическа цел, която тази партия си бе поставила. Почти веднага след това избухна въоръжено въстание в населените със сърби райони на Хърватия, тъй като мнозинството от населението там отказа да признае новото хърватско правителство. Въстанието показа, че Югославия няма да може да бъде разчленена по мирен начин и че въоръжените сили се превръщат в решаващ фактор за налагане на националните интереси на новите държави.

В рамките на военната доктрина на социалистическа Югославия за "тотална народна защита" се считаха, че наред с федералната Югославска народна армия /ЮНА/, всяка югославска република трябва да има свои Териториални сили за отбрана /ТСО/. Последните имаха отделно командване и бяха съставени само от военослужещи, които живеят в съответната република и служат единствено на нейна територия. Почти незабавно след изборите хърватските власти започнаха процес на трансформиране на ТСО в редовна хърватска армия¹. Федералните власти реагираха веднага на това предизвикателство, като частите на ЮНА по-

¹ United Nations Commission of Experts, "Part III: General Studies, Section A: The Military Structure of the Warring Factions and the Strategies and Tactics Employed." *Final Report of the United Nations Commission of Experts Established Pursuant to Security Council Resolution 780 (1992)*. 27 May 1994. < http://www.ess.uwe.ac.uk/comexpert/REPORT_TOC.HTM > .